

Европейски съд по правата на човека

Ташин Аджар срещу Турция (по същество)¹
(Tahsin Acar v. Turkey)

Жалба No. 26307/95

Решение от 8 април 2004 г. на Голямото отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 2: право на ефикасно разследване в случай на изчезване на лице при застрашаващи живота обстоятелства; **чл. 3:** забрана за изтезания, нечовешко или унижително отнасяне; **чл. 38:** задължение на държавата да осигури всички необходими условия за осъществяване на ефективно разследване от Съда

Процедурните задължения на държавата за ефикасно разследване важат и в случаи, при които едно лице е изчезнало при застрашаващи живота обстоятелства.

Неполагането от страна на правителството на дължимата грижа за изпълняване исканията на Съда за предоставяне на необходими за разглеждането на жалбата доказателства е несъвместимо със задълженията му по чл. 38, т. 1, б. "а" от Конвенцията.

Фактите по делото

Жалбоподателят Ташин Аджар се оплаква във връзка с изчезването на брат му Мехмет Аджар на 20 август 1994 г. Страните спорят относно фактите.

Според жалбоподателя, този ден брат му работел на памучната си нива край село Амбар. Двама въоръжени мъже в цивилни дрехи пристигнали със сив автомобил Рено без регистрационни номера. Твърдели, че са полицаи, и поискали Мехмет да ги придружи, за да им покаже някаква нива. След като той отказал, го заплашили с оръжието си, взели му личната карта, завързали ръцете и очите му, насила го вкарали в колата и заминали. Всичко това станало в присъствието на единадесетгодишния му син и на съседа по нива Илхан Езер. Дъщеря му го видяла на задната седалка на минаваща през селото сива кола, докато перяла на селската река. Друг селянин видял да го откарват със запушена уста и завързани очи, ръце и крака до брега на реката. Там пет души чакали в кола. Двете коли заминали към Бисмил. Оттогава нямало вести за Мехмет Аджар.

Членовете на семейството му подали многобройни молби и жалби с искане за разследване на изчезването му и за информация за местонахождението и състоянието

---

¹ Виж решението на Голямото отделение по предварителен въпрос по същото дело [Ташин Аджар срещу Турция](#).

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

му – до прокурора на Бисмил, прокурора при Съда за държавна сигурност в Диарбекир, министрите по правата на човека, на правосъдието и на вътрешните работи, Комисията по правата на човека при турския парламент, Областния административен съвет на Диарбекир, областния управител на Диарбекир, президента на Турция. Някои от тях останали без отговор. Жалбоподателят твърдял, че в отвличането на брат му са замесени жандармеристите Изет Курал и Ахмет, както и Харун Ака от селската охрана.

На 2 февруари 2000 г. съпругата, майката и сестрата на Мехмет Аджар гледали новините по националната телевизия, когато било съобщено за четирима души, държани в Диарбекир, единият от които с име Мехмет Аджар. Сред показаните лица и трите го разпознали. Видели го отново на другия ден в емисията новини в 8 ч. сутринта. Във връзка с това членовете на семейството подали поредица нови безрезултатни молби пред различни държавни институции.

Според правителството, въз основа на молбата на майката на Мехмет Аджар от 29 август 1994 г. до прокурора на Бисмил, той започнал разследване, в хода което били разпитани роднините на изчезналия и двамата очевидци. Възложил на жандармерийското управление в Бисмил да разследва дали Мехмет Аджар е бил отвлечен. На 17 юни 1996 г. решил, че поради липса на компетентност преписката следва да бъде препратена на Областния административен съвет на Диарбекир. На 23 януари последният отказал да започне наказателно преследване срещу Изет Курал, Ахмет Бабайигит или Харун Ака, поради липса на достатъчно доказателства. Междувременно Мехмет Аджар бил включен в списъка на лицата, издирвани на територията на цяла Турция, и търсенето му продължавало.

В регистъра на задържаните на жандармерийското управление в Бисмил липсвало отбелязване за лице с име Мехмет Аджар в периода между 18 юли и 13 ноември 1994 г.

През октомври 1995 г. Министерството на правосъдието поискало от прокурора на Бисмил информация какво разследване е предприето във връзка с изчезването на Мехмет Аджар, за което била подадена жалба пред Европейската комисия по правата на човека, и дали разследването е започнато служебно или въз основа на подадена молба.

Европейският съд поискал от правителството да представи видеозапис на посочените от жалбоподателя емисии новини по националната телевизия, както и да даде информация относно ареста и местонахождението на Мехмет Аджар. Правителството информирало Съда, че показаното по телевизията лице не бил братът на жалбоподателя и вероятно се касаело до съвпадение на имена, но не представило поискания видеозапис. По-късно представило запис, но на друга емисия новини.

Съдът поискал и от жалбоподателя видеозапис на новините, за което той направил постъпки пред националната телевизия, но без успех.

В крайна сметка представител на националната телевизия отговорил, че искането за предоставяне на видеозапис на новините не може да бъде удовлетворено, поради изтичане на повече от година от излъчването им, а това бил срокът, в който били длъжни да пазят копия от излъчените предавания.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Предварителен въпрос

198-200. Съдът не уважава молбата на правителството за връщане на делото на Второ отделение на Съда за произнасяне по същество. Конвенцията не предвижда възможност Голямото отделение да връща висящо пред него дело на отделение на Съда – нито при отказ на последното от компетентност в полза на Голямото отделение на основание [чл. 30](#) от Конвенцията, нито след решение на Голямото отделение за приемане делото за разглеждане по [чл. 43](#).²

II. Предмет на делото пред Съда

204-205. Съдът отново подчертава, че и в случаи като настоящия юрисдикцията му се определя от решението по допустимостта, постановено от Комисията. Той не е компетентен да разглежда нови оплаквания за нарушаване на материални норми на Конвенцията (виж *Окчуоглу с/у Турция*³, 8.07.1999 г., [GC], № 24246/94, § 31) и поради това няма юрисдикция да разгледа оплакванията на жалбоподателя за нарушения на [чл. 13](#) и [чл. 14](#) от Конвенцията, направени след решението по допустимостта.

III. Твърдяното нарушение на чл. 2 от Конвенцията

207. Жалбоподателят смята за достатъчно доказано, че брат му Мехмет е бил отвлечен през август 1994 г. от двама жандармеристи и е бил държан в изолация в жандармерийското управление. Към настоящия момент той трябвало да бъде смятан за мъртъв. Властите не защитили живота му и не извършили ефикасно и адекватно разследване на изчезването му.

208. Правителството възразява, че въобще не е доказано Мехмет Аджар да е бил задържан от жандармерията. Било извършено ефикасно и адекватно наказателно разследване, но за съжаление похитителите или местонахождението му не били открити. Той бил в списъка на лицата за общодържавно издирване.

1. Общи съображения

209. Съдът припомня, че Конвенцията като инструмент за защита на индивидуални човешки права изисква разпоредбите на чл. 2 и чл. 3, защитаващи едни от най-основните ценности на демократичното общество, да бъдат тълкувани и прилагани по начин, който да прави гаранциите ѝ реални и ефективни (виж *Авсар срещу Турция*⁴, № 25657/94, § 390, ECHR 2001-VII).

210. При твърдения за нарушаване на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, Съдът трябва да извърши особено щателна проверка въз основа на всички материали, представени от страните, а ако е необходимо и събрани по негова собствена инициатива (виж *Х.Л.Р с/у Франция*⁵, 29.04.1997 г., Reports of Judgments and Decisions 1997-III, стр. 758, § 37).

---

² Виж бел. № 1 (бел. ред.).

³ *Okcuoglu v. Turkey*, решение на Голямото отделение

⁴ *Avsar v. Turkey*

⁵ *H.L.R. v. France*

2. Изчезването на брат на жалбоподателя

211. В контактите си с националните власти жалбоподателят с последователност е твърдял, без обаче да го докаже, че жандармеристите Изет Курал и Ахмет, заедно със селянина Харун Ака, са замесени в отвличането на брат му, който бил държан в жандармерийското управление на Бисмил.

212-213. Твърденията на майката на изчезналия в различните ѝ молби до властите са противоречиви. Тя също не ги е доказала.

214. Двамата единствени очевидци на отвличането на Мехмет Аджар – непълнолетният му син и съседът по нива, в показанията си, дадени през 1994 г., 1995 г. и 1996 г., обясняват, че той бил отведен от двама непознати въоръжени мъже в цивилни дрехи, които твърдели, че са полицаи. Съседът два пъти изрично заявява, че познава много добре жандармеристите, които жалбоподателят обвинява в отвличането на брат си, и че те не са двамата мъже, похитили Мехмет Аджар.

215. В показанията си в хода на вътрешното разследване жандармеристите и Харун Ака отричат каквото и да било участие в изчезването на Мехмет Аджар.

“216. Изискваният за целите на Конвенцията доказателствен стандарт е доказване “извън всяко основателно съмнение”. Такова доказване може да бъде резултат от едновременното наличие на достатъчно убедителни, ясни и непротиворечиви косвени доказателства или подобни необорени фактически презумпции (виж [Ирландия срещу Обединеното кралство](#)⁶, 18.01.1978 г., А.25, стр. 65, § 161). Що се отнася до преценката на доказателствата, ролята на Съда е субсидиарна и той следва да бъде предпазлив преди да влезе в ролята на първоинстанционен съд, установяващ фактите, щом това не е неизбежно с оглед обстоятелствата по конкретното дело.”

217. Предвид данните, с които разполага, Съдът счита, че твърдението за отвличането и задържането на Мехмет Аджар от представители на държавата се основава по-скоро на предположения и спекулации, отколкото на надеждни доказателства. При тези обстоятелства Съдът намира, че не е установено извън всяко основателно съмнение държавата-ответник да е отговорна за отвличането и изчезването на Мехмет Аджар.

218. Твърдението на жалбоподателя, че трима членове на семейството са видели брат му по телевизията през февруари 2000 г., се оспорва от правителството. Въпреки искането на Съда, видеозапис на въпросното телевизионно предаване не му е предоставен от страните. При тези обстоятелства Съдът намира, че не е установено извън всяко основателно съмнение показаното по телевизията задържано лице да е бил братът на жалбоподателя.

219. Следователно не се установява нарушение на чл. 2 от Конвенцията в това отношение.

3. Твърдяната неадекватност на разследването

220. Съдът подчертава отново, че задължението за закрила на живота по чл. 2 от Конвенцията, разглеждано във връзка с общото задължение на държавата по [чл. 1](#)

---

⁶ Ireland v. the United Kingdom

от Конвенцията “да осигур[и] на всяко лице под [нейна] юрисдикция правата и свободите, определени в Конвенция[та]”, изисква имплицитно съществуването на някаква форма на ефективно официално разследване, когато граждани са били убити в резултат на употреба на сила (виж, *mutatis mutandis*, [Маккен и др. с/у Обединеното кралство](#)⁷, 27.09.1995 г., А.324, стр. 49, § 161 и [Кайа с/у Турция](#)⁸, 19.02.1998 г., Reports 1998-I, стр. 329, § 105). При твърдяно участие на държавни служители или органи, би могло да има специални изисквания относно ефективността на разследването.

221. Формата на разследване може да бъде различна в зависимост от обстоятелствата. Без оглед на употребения способ обаче, властите следва да действат по собствена инициатива щом узнаят за случая, а не да чакат роднините да подадат официално оплакване или да поемат отговорността за провеждането на разследване (виж, *mutatis mutandis*, [Илхан с/у Турция](#)⁹ [GC], № 22277/93, § 63, ECHR 2000-VIII и [Финукейн с/у Обединеното кралство](#)¹⁰, № 29178/95, § 67, ECHR 2003-VIII).

222. За да е ефикасно разследването на твърдяно противозаконно убийство, извършено от представители на държавата, е необходимо отговарящите за разследването му лица да бъдат независими от замесените в събитията (виж [Гюлеч с/у Турция](#)¹¹, 27.07.1998 г., Reports 1998-IV, стр. 1733, §§ 81-82 и [Йоджур с/у Турция](#)¹² [GC], № 21594/93, §§ 91-92, ECHR 1999-III). Това означава не само липса на йерархическа или институционална обвързаност, но също и фактическа независимост (виж цитираното [Ерги с/у Турция](#) стр. 1778-79, §§ 83-84 и [Пол и Одри Едуардс с/у Обединеното кралство](#)¹³, № 46477/99, § 70, ECHR 2002-II).

223. Разследването трябва да бъде ефикасно и в смисъл да може да доведе до идентифициране и наказване на отговорните лица (виж цитираното [Йоджур с/у Турция](#), § 88). Това задължение не е за резултат, а е свързано с използваните средства.

224. Бързината и разумната експедитивност са от съществено значение за поддържане доверието на обществото в придържането на властите към правовия ред и за предотвратяване на каквото и да било впечатление за тайни уговорки или търпимост спрямо незаконни действия (виж [Маккер с/у Обединеното кралство](#)¹⁴, № 28883/95, § 114, ECHR 2001-III).

225. По същите съображения трябва да има достатъчен обществен контрол върху разследването, който да гарантира отговорност не само теоретично, но и практически. Във всички случаи роднините на жертвата трябва да участват в производството в степента, необходима да се гарантират техните законни интереси (виж цитираните [Гюлеч с/у Турция](#), стр. 1733, § 82; [Йоджур с/у Турция](#), § 92 и [Маккер с/у Обединеното кралство](#), § 148).

226. Съдът отбелязва, че липсват доказателства Мехмет Аджар да е убит. Посочените процедурни задължения обаче не се ограничават само до случаи на умишлени убийства в резултат на употреба на сила от представители на властите.

---

⁷ McCann and Others v. the United Kingdom

⁸ Kaya v. Turkey

⁹ Ilhan v. Turkey, решение на Голямото оделение

¹⁰ Finucane v. the United Kingdom

¹¹ Gulec v. Turkey

¹² Ogur v. Turkey, решение на Голямото оделение

¹³ Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom

¹⁴ McKerr v. the United Kingdom

Съдът смята, че тези задължения важат и в случаи, при които едно лице е изчезнало при обстоятелства, които могат да се считат за застрашаващи живота. Във връзка с това следва да се приеме, че колкото повече време минава без информация за изчезналото лице, толкова по-голяма е вероятността то да не е живо.

227-229. Съдът намира, че първоначално разследването е било задоволително от гледна точка на чл. 2, но същото не може да се приеме за начина, по който то е водено след м. юли 1995 г., когато жалбоподателят е съобщил на властите съмненията си за участие на двамата жандармеристи и Харун Ака в изчезването на брат му.

230-233. Едва на 18 септември с.г. прокурорът на Бисмил е предприел първите стъпки за вземане показания от Харун Ака, а от двамата жандармеристи – чак на 16 октомври, и то след като Министерството на правосъдието е поискало информация. Впечатляваща е липсата на контрол от страна на прокурора на Бисмил относно начина на извършване на първоначалното разследване от жандармерията в Бисмил под ръководството на самия капитан Изет Курал. Никакви действия не са предприети за проверка на казаното от съпругата на изчезналия, с оглед на връзката между похищението му и скарването му три дни преди това с брата на Харун Ака. Най-после, след като бил уведомен от сестрата на Мехмет Аджар, че е видяла брат си по телевизията, прокурорът на Диарбекир дори не направил опит да получи запис от телевизионното предаване, въпреки твърденията на трима души, че със сигурност са видели жертвата, и въпреки че за разследващите органи едва ли е било трудно да се сдобият с видеозапис. При това властите трябва да са били наясно, че колкото повече се бави искането на видеозаписа, толкова по-трудно ще бъде осигуряването му.

234. При тези обстоятелства Съдът намира, че националните власти не са провели адекватно и ефикасно разследване на изчезването на Мехмет Аджар и следователно е налице нарушение на процедурните задължения на държавата по чл. 2 от Конвенцията.

IV. Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията

236. Съдът намира, че не е установено извън всяко основателно съмнение братът на жалбоподателя да е бил подложен на унизително третиране или изтезания от лица, за чиито действия държавата носи отговорност.

237-239. По въпроса дали неизвършването на ефикасно разследване представлява третиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на самия жалбоподател Съдът приема, че макар той да е преживял душевни болки и страдания, не е доказано наличието на особени фактори, които биха оправдали извод за нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на самия него (виж, *mutatis mutandis*, *Курт с/у Турция*¹⁵, 25.05.1998 г., Reports 1998-III, стр. 1187-1188, §§ 130-134 и *Орхан с/у Турция*¹⁶, 18.06.2002 г., No. 25656/94, §§ 357-360).

240. Следователно няма нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

V. Твърдените нарушения на чл. 5, чл. 6 и чл. 8 от Конвенцията

---

¹⁵ Kurt v. Turkey

¹⁶ Orhan v. Turkey

241-243. Съдът припомня, че не е установено извън всяко основателно съмнение представител на държавата или лице, действащо от името на държавните власти, да е участвало в твърдяното отвличане и задържане на брата на жалбоподателя. Следователно липсва фактическо основание да се направи извод за нарушение на чл. 5, гарантиращ правото на свобода и сигурност, на чл. 6, гарантиращ правото на справедлив процес, или на чл. 8, гарантиращ правото на зачитане на личния и семеен живот.

VI. Твърдяното нарушение на чл. 18 от Конвенцията

244-247. Съдът, въз основа на установените факти по делото, не намира нарушение на [чл. 18](#) от Конвенцията.

VII. Твърдяно нарушение на [чл. 34](#) и [чл. 38](#) от Конвенцията

248-252. Съдът има юрисдикция да разгледа оплакванията на жалбоподателя по чл.чл. 34 и 38 от Конвенцията по отношение на обстоятелства, настъпили както преди, така и след решението на Комисията по допустимостта от 30 юни 1997 г. (виж цитираното *Ерги с/у Турция*, стр. 1783-84, §§ 104-105).

253-254. Съдът припомня, че за ефективното функциониране на системата на индивидуални жалби по чл. 34 от Конвенцията от огромно значение е задължението на държавите да осигурят всички необходими условия за надлежно и ефикасно изследване на оплакванията по жалбите. В някои случаи единствено ответното правителство разполага с данните, които могат да подкрепят или оборят твърденията за нарушения на правата по Конвенцията от страна на представители на властите. “Непредставянето на подобни данни, с които правителството разполага, без задоволително обяснение, може не само да доведе до изводи относно обосноваването на оплакванията, но и да повлияе отрицателно върху констатациите относно съобразяването на ответната държава със задълженията ѝ по чл. 38, т. 1, б. “а” от Конвенцията. Същото се отнася и за забавянето на държавата да предостави информация, което възпрепятства установяването на фактите по дадено дело.”

255. В светлината на тези принципи Съдът намира, че неполагането от страна на правителството на дължимата грижа за изпълняване исканията на Комисията и на Съда за предоставяне на необходими за разглеждането на жалбата доказателства – например досието на Областния административен съвет на Диарбекир и видеозаписа от предаването на националната телевизия, е несъвместимо със задълженията на правителството по чл. 38, т. 1, б. “а” от Конвенцията. Съдът не намира в това отношение да възниква отделен въпрос по чл. 34.

256. Следователно правителството не е изпълнило задълженията си по чл. 38 от Конвенцията.¹⁷

Съдът отхвърля искането за обезщетение за имуществени вреди, поради липса на причинна връзка с установеното нарушение. Определя обезщетение за претърпените от жалбоподателя неимуществени вреди в размер на 10 000 евро и

---

¹⁷ Решението е единодушно по всички въпроси.

присъжда 10 000 евро за направени разноси, намалени с получената от Съвета на Европа сума за безплатна правна помощ.